

дослідників Волині, а його «Стара Волинь і Волинське Полісся» стала класичною книгою, без якої важко собі уявити сучасні студії з волинезнавства.

Про волинського дослідника, вченого, історика О. Цинкаловського Україна почала дізнаватися з 1990-х рр. Одною з перших слід вважати публікацію С. Кота «Олександр Цинкаловський: життя, присвячене Волині». Щоправда, широкому загалу науковців за кордоном він був відомим ще з 50 – 70 рр. ХХ ст.

Повернення його імені на Батьківщину почалося з міжнародної наукової історико-краєзнавчої конференції «Минуле і сучасне Волині і Полісся. Олександр Цинкаловський і край» у 1998 р., яка була присвячена життєвому та науковому шляху вченого. Через десять років була проведена ще одна конференція, присвячена пам'яті вченого.

Увіковічення пам'яті науковців – це, насамперед, видання їхнього доробку, праць, опублікованих ними або про них самих з ґрунтовним аналізом їхніх досліджень. У 2007 р. одну з перших цеглинок в аналізі історичної спадщини відомого земляка заклав авторський колектив на чолі з Г. Охріменком, опублікувавши монографію «Олександр Цинкаловський та праісторія Волині», в якій різносторонньо розкрито діяльність вченого. Ця праця базована на аналізі не лише археологічних відкриттів, але й розгляді його доробку в галузях нумізматики, етнографії, боністики, інших напрямів допоміжної історії.

Художньо-бібліографічна повість О. Бобака – «Час відкривати істину. Родовід Олександра Цинкаловського – патріарха волинського краєзнавства» розповідає про родовід вченого та встановлення його як науковця. Ця праця є спробою відтворити максимально повно біографію вченого, зрозуміти хто і що впливало на його формування як вченого та людини. Серед інших слід згадати і матеріал О. Дзюбан.

У сучасній вітчизняній історичній науці ми спостерігаємо дві тенденції. З одного боку – це звернення до регіональних досліджень, а з іншого – розвиток біографістики. У цьому контексті видається цікавим та важливим звернутися до постаті знаного волинезнавця – О. Цинкаловського, щоб на новому етапі розвитку науки продовжити традиції, закладені палким патріотом України, невтомним дослідником Волині – Олександром Цинкаловським.

Єремєєва І.В.
НТУ «ХПІ»

УМОВИ ПРАЦІ АКТОРІВ ХАРКІВСЬКОГО ТЕАТРУ ДЮКОВИХ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Історія повсякденності – новий напрямок історичної науки, який змінює ракурс дослідження з глобальних політичних подій на «мовчазних свідків історії» – звичайних людей. В її рамках актуалізуються умови життя та праці широких верств населення та окремих соціальних груп.

Починаючи з другої половини XIX ст. актори в мемуарах згадували Харків не інакше як крупний театральний центр, артистичну «Мекку», «кузню талантів», місто із вибагливою публікою, чії смаки формувало освічене університетське студентство. Мемуаристи підкреслювали, що в акторському середовищі законтрактованих до харківських театрів колег з легкою заздрістю називали «везунчиками». Найбільш престижним серед театральних закладів міста вважався театр сім'ї Дюкових.

Однією з суттєвих переваг антрепризи Дюкових перед іншими труппами була стаціонарність, обумовлена наявністю власної театральної будівлі. Побудована із каменю на початку 40-х рр. XIX ст., вона довгий час визнавалась кращою у провінції. Династія Дюкових невтомно плекала її, постійно оновлюючи відповідно до останніх технічних новинок. Протокол огляду будівлі комісією Харківської міської управи свідчить, що у 1881 р. театр обігрівали 3-ма голландськими утермарковськими печами (Держархів Харківської області ф. 45, оп.3, сп. 1050, арк. 7). Вже в 1894 р. їх замінили пароводяним опаленням. Приблизно в цей же час Дюкови придбали локомотив і в театрі з'явилося електричне освітлення. Втім, пліч-о-пліч із покращенням матеріально-технічної бази театру йшло недбальство і порушення елементарних правил техніки безпеки: довгий час тут використовували небезпечне гасове освітлення, димові труби печей розташовували поряд з легкозаймистими перегородками, а круті дерев'яні сходи не оснащували поруччям.

Антреприза Дюкових славилася не лише власною будівлею театру, а й колективом. До формування трупі підходили особливо ретельно. У різні часи тут сяяли зірки уславлених акторів – І. Шувалова, С. Строевої-Сокольської, М. Синельнікова, Т. Чужбінова, М. Петіпа. Приймали у театр і молодих талановитих артистів. Перші кроки в трупі Дюкових робили відомі на теренах усієї Російської імперії майстри сцени – Ф. Горєв, М. Синельников, М. Іванов-Козельський, М. Савіна. Театр був своєрідною школою. Під час роботи над виставами метри сцени з готовністю допомагали молодим колегам. Кількісний склад трупі зберігався майже незмінним з останньої третини XIX до початку XX ст. Її штат формувався приблизно з 30 осіб з невеликими відхиленнями в різні сезони. М. Савіна згадувала, що їй, юній актрисі, трупа видалась величезною.

Незважаючи на неоднорідний склад трупі Дюкових та її багаточисельність, під час вистав і репетицій тут панувала дружня атмосфера, але разом з тим й сувора дисципліна, за якою дирекція пильнувала особисто. Виключення становило життя акторів за лаштунками, сповнене, як і в кожному іншому театрі, інтригами та плітками. Значно полегшували роботу акторів працівники, що відповідали за художньо-гримувальне оформлення вистав – гример, бутафор, костюмер. Актор В. Кригер відмічав їх високу професійну майстерність.

Таким чином, у театрі династії Дюкових, завдяки наявності кам'яної будівлі та постійним вдосконаленням матеріально-технічної бази були створені рідкісні на той час стаціонарні умови творчості акторів. Крім того, сприятливий психологічний мікроклімат в колективі, створення своєрідної театральної школи в театрі вигідно вирізняли антрепризу Дюкових не лише з-поміж інших театрів міста, а й серед подібних театральних осередків всієї Наддніпрянської України.

Зінов'єва А.С.
НУЦЗУ

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Жінки в СРСР не були військовозобов'язаними, хоча військове законодавство СРСР передбачало у разі потреби обов'язкове залучення жінок в ряди Червоної армії для несення служби в допоміжних військах. Якщо говорити про чисельність жінок, що брали участь у військових діях, то слід зазначити, що в роки війни було підготовлено 300 тисяч медичних сестер, понад 900 тисяч сандружинниць, у військах протиповітряної оборони служили 300 тисяч жінок. За роки війни було підготовлено 222 тисячі жінок “бійців-спеціалістів”: мінометниць, станкових і ручних кулеметниць, автоматниць, снайперів, зв'язківців, фахівців дорожньо-експлуатаційних служб. Якщо скласти ці цифри, то вийде 722 тисячі. Десятки тисяч жінок служили військовими лікарями, розвідницями, водіями, штабістами, кухарями та ін. Тобто чисельність жінок, які носили воєнну форму – не менша 2-3 мільйони.

До того були сотні тисяч жінок в ополченні, в партизанських загонах, в підпіллі. Масово використовувалася жіноча праця на військових підприємствах, що прирівнювалося до військового обов'язку. 12 мільйонів, переважно жінки, будували протитанкові рови, окопи, бліндажі. Вже з липня 1941 року починається формування жіночих авіаційних полків. Для того, щоб одержати направлення на фронт, необхідно було за короткий термін вивчити тактику бою, штурманську справу, озброєння літаків. Багато жінок і дівчат служило в частинах протиповітряної оборони.

Так, наприклад, у Київському корпусному районі ППО понад 870 жінок і дівчат служило молодшими командирами. Багато жінок отримали звання Героїв Радянського Союзу. Так, за форсування Дніпра на південь від с. Пекарі Канівського району Черкаської області серед перших звання Героя одержала санінструктор 667-го стрілецького полку 218-ої стрілецької дивізії старший сержант медичної служби Зінаїда Олександрівна Самсонова. На Букринському плацдармі за 26–27 вересня 1943 року вона під ворожим вогнем винесла 30 поранених бійців і сама евакуювала їх на лівий берег. Найбільше серед жінок-Героїв Радянського Союзу було льотчиць – 83.

Однією із трагічних та героїчних сторінок українського національного підпілля була боротьба західноукраїнських жінок у лавах ОУН та УПА, що